

Robert F. O'Toole SJ, *L'unità della teologia di Luca. Un'analisi del Vangelo e degli Atti*, Editrice Elle Di Ci, Torino 1994, ss. 263

Robert F. O'Toole jest docentem teologii Uniwersytetu St. Luis (USA); od kilku lat pełni funkcję rektora Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie. W środowisku biblistów znany jest przede wszystkim ze swoich studiów nad dwudzielem Łukasza (Łk – Dz). Publikuje w znanych na świecie czasopismach: „Biblica”, „Revue Biblique”, „The Journal of Biblical Literature” czy „Biblische Zeitschrift”. Jego studium *L'unità della teologia di Luca. Un'analisi del Vangelo e degli Atti* poświęcone jest, zgodnie z myślą zapowiedzianą w tytule, teologii Łukaszowej. Autor podzielił je na trzy główne części, z których każda zawiera po kilka rozdziałów. Część pierwsza, zatytułowana *Bóg kontynuuje zbawianie swego ludu* (ss. 15-90), poprzedzona została wprowadzeniem, w którym autor wy-

kazuje, że w zamyśle teologicznym trzeciego Ewangelisty chrześcijanie stanowią nowy i prawdziwy Izrael (ss. 15-18). Pierwszy rozdział tej części (ss. 19-28) dotyczy historii zbawienia. Łukasz wykorzystuje wiele sposobów, by uzasadnić, że Bóg wśród chrześcijan kontynuuje dzieło zbawienia rozpoczęte w dziejach Izraela. Należą do nich: przytaczanie cytatów biblijnych, objawianie Bożych planów i Jego woli, wskazanie na działanie Ducha Świętego, objawienia otrzymywane przez pośrednictwo aniołów i podczas wizji nadprzyrodzonych. Rozdział drugi (ss. 29-56) traktuje o Jezusie jako Zbawicielu. Pierwsze strony tej części pracy poświęca autor Ewangelii dzieciństwa, w której silnie zarysowuje się soteriologiczny aspekt misji Jezusa. Następnie omawia Jego historyczną misję i działalność po zmartwychwstaniu. Zwłaszcza w tej ostatniej refleksji silnie uwypukla się aspekt zbawczy, gdyż poza imieniem Jezus „nie dano pod niebem ludziom żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4,12). Rozdział trzeci (ss. 57-90) ukazuje działalność pierwszej gminy jerozolimskiej jako kontynuację dzieła historycznego Jezusa. Na szczególną uwagę zasługuje przeprowadzona przez autora analiza paralel pomiędzy życiem Jezusa a działalnością Szczepana i Pawła. Kontynuacja ta wyraża się w dziele Łukasza również przez aspekty czysto literackie: Ewangelista opisuje te same miejsca działania Jezusa i Jego uczniów, mówi o tych samych czynnościach przez nich podejmowanych, opisuje zgodną w swej treści zawartość orędzia Jezusa i chrześcijan, używa tych samych czasowników w opisach ich misji.

Druga część omawianej pozycji (ss. 91-178) poświęcona została omówieniu sposobu, w jaki Bóg uobecnia w świecie zbawienie zrealizowane w Chrystusie. W takim ujęciu tematu na pierwszy plan wysuwa się kwestia uniwersalizmu zbawienia (rozdz. IV, ss. 91-100). W jego świetle autor prezentuje postać Chrystusa jako Zbawiciela ubogich (rozdz. V, ss. 101-138). Pojęcie „ubodzy” przyjmuje tu szerokie znaczenie: autor (za Łukaszem) zalicza do nich: grzeszników, chorych, kobiety (zwłaszcza wdowy), prześladowanych, biednych materialnie. W tej części książki znalazło się miejsce także na omówienie kwestii opóźniania się paruzji, wyczekiwanej przez pierwszych chrześcijan (rozdz. VI, ss. 139-148). Ciekawą ideą teologii Łukasza (odróżniającą trzecią Ewangelię od pozostałych synoptyków) jest ukazanie członków pierwszych gmin jako ludzi żyjących w pokojowych relacjach z rzymskim okupantem (rozdz. VII, ss. 149-156). Ważnym rysem teologii Łk – Dz jest podkreślenie osobowego aspektu zbawienia (rozdz. VIII, ss. 157-178). Łukasz z upodobaniem prezentuje osobowościowe cechy swych bohaterów, często przywołuje ich imiona, podaje konkretne szczegóły z ich życia (choć czasem niewiele wnosi to w tok narracji).

Ostatnia część pracy R.F. O’Toole’a (ss. 179-250) poświęcona jest uczniom Jezusa, widzianym przez pryzmat zbawczego działania Bożego. Pierwszym zadaniem ucznia jest pozytywna odpowiedź na zbawczą inicjatywę Boga (rozdz. IX, ss. 179-210). Inicjatywa ta powoduje reakcje, które Ewangelista wyraża za pomocą typowych dla niego motywów: radości, podziwu, błogosławieństwa i chwały (rozdz. X, s. 211-242). Ostatni rozdział książki dotyczy tematu zwanego w teologii jako *sequela Christi*, która jest obowiązkiem wiernego ucznia Chrystusa. W bibliografii zamieszczono jedynie najważniejsze pozycje traktujące o teologii Ewangelii św. Łukasza i Dziejów Apostolskich. W aneksie autor przedstawia indeks analityczny postaci i głównych pojęć teologicznych, które pojawiają się na kartach publikacji.

Coraz częściej w literaturze biblijnej pojawiają się pozycje, które podejmując zagadnienia teologiczne, traktują łącznie oba tomy dzieła Łukaszowego (Łk – Dz). Takie zresztą było zamierzenie samego Ewangelisty (por. Dz 1,1), który w Dziejach podejmuje idee i tematy prezentowane wcześniej w Ewangelii. Bez wątpienia, walorem książki o. O'Toole'a jest syntetyczne ujęcie teologii obu tych dzieł. Ze swej natury wiele zagadnień poruszonych na kartach publikacji potraktowanych zostało jedynie ogólnie, bez sięgnięcia po szczegółowe wyniki analiz egzegetycznych, gdyż nie pozwalają na to rozmiary książki. Autor posługuje się określoną metodologią, wyznaczoną przez granice krytyki redakcyjnej, którą można by określić jako metodę analizy kompozycji (*Kompositionsgeschichte*). Wydaje się, że wszystkie zagadnienia teologiczne Łk – Dz autor skupił wokół jednej idei, a mianowicie, że Bóg Starego Przymierza kontynuuje dzieło zbawienia wśród chrześcijan, którzy konstytuują prawdziwy Izrael, a dzieło Jezusa jest kontynuowane przez Jego uczniów. Wydobyć tej właśnie idei jako centrum przesłania Łukaszowego stanowi o nowości książki o. R.F. O'Toole'a.

ks. Mariusz Rosik